

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује
А. БЕЛИЋ

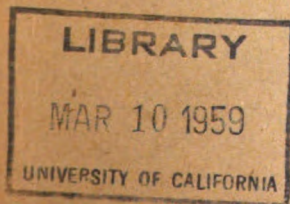
уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), *Конеског Блажа*
(Скопље), *д-ра Нахиџгала Рајка* (Љубљана), д-ра *Павловића Миливоја* (Нови Сад),
д-ра *Стевановића Михаила* (Београд), д-ра *Томановића Васа* (Скопље),
д-ра *Хрстије Мајна* (Загреб)

XXII КЊ. 1—4 ^{16.}

JUŽNOSLOVENSKI FILOLOG

БЕОГРАД
1957—1958

RUSKE RIJEČI U STULLIJEVU RJEČNIKU

I

Joakim Stulli iz Dubrovnika sastavio je rječnik triju jezika, latinskog, italijanskog i „ilirskog“ (tj. srpskohrvatskoga), u tri dijela. Svaki je dio tog rječnika štampan u dvije knjige, a naslov svakog dijela dat je prema prvom po redu jeziku. Prvi od njih objašnjen je drugim i trećim. Prvi dio Stullijeva rječnika je *Lexicon latino-italico-illyricum*, štampan u Budimu god. 1801. Drugi je dio *Rječosložje illirsko-italijansko-latinsko*, štampano u Dubrovniku 1806. Treći je dio *Vocabulario italiano-illirico-latino*. Nama je ovdje važan drugi dio Stullijeva rječnika kojemu je potpuni naslov: {*Rjecsoslòxje | u komu donosuse upotrebljenja, urednia, mucsnia | istieh jezika krasnoslovja načini, izgovaranja | i prorjecsja | A—O | Illir, Ital. Lat. Csast drùga, Razdjeljak pârvi. Dubrovník 1806*. Druga knjiga „Rječosložja“ ima naslov: *Rjecsoslòxje slovinsko-italjansko-latinsko | Joakima Stulli Dubrovcsanina | misnika malobrachanina s. Francesca | P-Z | csàst drùga, razdjeljàk drugi. Dubrovník 1806*. Ističem 'razliku u nazivu prvog jezika tog rječnika: u prvom je razdjeljku (tj. u prvoj svesci) zove „ilirski“, u drugom se zove „slovinski“.

Iz zahvale u prvom tomu („Pred priblagom sjenom Francesca II“) saznajemo od sastavljača, da je rječnik bio gotov već 1782. god. i „u Dubrovniku, u Rimu, u Bnecieh prem vještijeh i stavnijeh ljudi sudbom (tj. sudom, kritikom) i svjedočbom pohvaljen“, pa se Stulli nadao, da će njegov rječnik „pod štitom“ carske kuće (tj. Josipa II.) i njene „darovitosti“ (tj. darežljivosti) „na svijet čestito izaći ljeta 1782“. Zato je došao u Beč. I ako „priuzvišena Kuća i mene i ovi moj umotvor ončas pod blagu sjenu svoju primi ter čudnovatom i svestranom ljubavi i dobročinstvima prigrlí me“, ipak je djelo izašlo tek 1806. god. Sastavljač nam odaje i uzrok tome zakašnjavanju. „Carska kuća“ njegov „umotvor pri naučnijem Akademijam i kniškoberištím i ljudim bistrournijem dade iskušati“, pa mu je savjetovano, da rukopis popuni („neka bih... ovaj domorodni jezik tja obilnijem

nego itko dotle frijeći blagom obogatio“), popravi i izgadi, neka bi „ljubećemu posljedstvu (tj. potomstvu)... uzdanije pridao i poklonio“, koliko god može, „najobilniji i najsavršeniji *slovinskoga* [ja podvlačim] jezika“ rječnik. Tako je Stulli dotjerivao svoj rječnik za vrijerne vladavine Josipa II., za Leopolda II. i, najzad, za Franje II. Bilo je, čini se, poricanja autorstva Stulliju, jer on dalje kaže: „Ti bo sam spuštavši novo moga Rječosložja trojezikoga iskušanje i sud na stariješine knjigohraništva [mađarskoga, koji, razaznali i razvidjeli istinu svojom čistom vjerom, mene jedina tvorcom i sazdateljom (sic!) svojom Ustavi jednodušno potvrdiše iz tuđe pohitne ruke tvojiem bistrijem umom oteta, vlasti tvojom meni si ga prisvoio“. To mu je Franjo II sa dva dekreta (od 20. siječnja i 12. svibnja 1794.) i potvrdio. Zato smatra štampanje toga „Rječosložja“ „ili kako tvoje [tj. carsko], ili kakono dug, koga po razlogu Tebi vraćam; ili, ako sam tako veliš, kako đar ja tvoj vazdašnji prikriljenik i rab tvoj najmanji Joakim Stulli“ itd.

Na str. V. — XXXII. na po dva stupca govori Franjo Maria Appendini „in Ragusina Urbe Humaniorum litterarum Professor“ *De praestantia et vetustate linguae Illyricae... ad Joachimum Stullium Illyrici lexici auctorem*“. Iz te studije o slavenskim jezicima profesora Appendinija doznajemo, da je Stulli započeo rad na rječniku 40 godina prije izdanja („lexicon hoc tuum quadraginta abhinc annis inchoatum“). Ta nam rasprava pokazuje, odakle je Stulli crpao misli o jedinstvu slavenskih jezika. Po Appendiniju, ilirskim jezikom govore Slaveni u Dalmaciji, Bosni, Hrvatskoj, Istri, Kranjskoj, Koruškoj i Štajerskoj; zatim u Srbiji i Bugarskoj. Ilirski je jezik, opet, sličan drugim slavenskim jezicima: ruskom („moskovskom“), poljskom, češkom i lužičkosrpskom („sorapskom“). Slavenski jezici su sličniji i jedan drugome razumljiviji, nego drugi evropski jezici jedan drugome. „Naime, španjolski čovjek nimalo ne razumije Gala (tj. Francuza) kad govori, ni Italijan Engleza („Anglum“); ali Poljak Čeha, Sorab Rusa („Sorabus Moschum“) razumije, ako samo malo pripazi“ (str. VI^b). Tu sličnost slavenskih jezika pokazuje Appendini na primjerima (str. VII^a): dalm. *pas*, sorapski *pos* i *pies* ili *pes*; češki i dalm. *veliki*, poljski *wielki*, sorapski *wulki*; sorapski i poljski *dzien*, češki *den*, ilirski *dan*; lužički *wen*, ruski *von*, dalmatski *van* itd. Dalje i detaljnije Appendinijevo prikazivanje slavenskih jezika, iako bi bilo od velikog interesa, ne ide u ovaj članak.

U Dubrovniku je već od početka XVII. vijeka pod utjecanjem Mavra Orbinija („Il regno degli Slavi“ 1601) bila raširena i popularna ideja slavenstva. Treba isporučiti nazive „slovinski“ i „Slovini“

u Gundulića („Osman“) i drugih pisaca. Nije čudo, što je i Stulli, Dubrovčanin iz druge polovine XVIII. vijeka, bio „Slovin“ i pisao rječnik „slovinskoga jezika“. Ta i Appendini mu daje naučno opravdanje za to. Najzad, i ruski *Lexikon trejazyčnyj* (štampan u Moskvi 1704), kojim se Stulli služio, zove se „slavensko-grčko-latinski“. Ilirski jezik je jedan, a on je sličan drugim slavenskim jezicima, Slaveni lako razumiju druge slavenske jezike (dakle i Iliri ruski, poljski, češki). Zato treba pored autorova ilirskoga jezika dati riječi i drugih slavenskih jezika, u prvom redu ruskoga. I Dubrovčanin Stulli u svom *Rječosložju* daje ne samo „ilirske“ (štokavske, kajkavske i čakavske) nego i ruske riječi u znatnome broju (koliko čeških i poljskih riječi ima, to se ima još utvrditi). Stulli se zato služi svim „ilirskim“ rječnicima koji su izašli prije njegova (osim Voltidžijina rječnika); to su rječnici Jakoba Mikalje (Blago jezika slovinskoga ili slovnik. Loreto 1649.) Jurja Habelića (Dictionar ili reči slovenske. Graz 1670), Ardelija Della Belle (Dizionario Italiano, Latino, Illirico. Venezia 1728), Ivana Belostenca (Gazophylacium seu Latino-Illyricum onomatum aerarium. Zagreb 1740), Andreje Jambrešića (Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples. Zagreb 1742). Koliko i kako se Stulli njima služio, to također zahtijeva poseban studij. On navodi na kraju druge knjige „Rječosložja“ te rječnike, Nem. gramatiku St. Vujanovskog („Vujanovki“), Brevijar i Misal glagolski, mnoga (oko 120) djela starijih pisaca, od kojih su tri srpska XVIII. vijeka: Dositej Obradović (Naravoučeniye), Zaharia Orfelin (Večni kalendar) i Jovan Rajić (Katihizis). Od ostalih slavenskih jezika navodi kao izvore ova djela: *Lexikon trejazyčnyj*, Bukvar rusinski, Biblija rusinska, Gramatika sloven. Ad. Bohoriča, Thesauri Polono-Latino-Graeci jezuita Grgura Cnapia, Grammatica Polono-Italica Adama Stile, Anua linguarum Amosa Komenskoga i češki rječnik Marka Danijela Adama iz Veleslavina (*Sylva quadrilinguis vocabulorum et phrasium Bohemicae-Latinae-Graecae-Germanicae linguae*).

Što se tiče trojezičnosti Stullijeva rječnika, to nije ništa neobično. Rječnici od XVI. do XIX. vijeka obično su mnogojezični (prema današnjim dvojezičnim). Glasoviti Ambrozijev rječnik (Ambrosii Calepini dictionarium, Reggio 1502), koji je mnogo puta izdavan sve do XIX. vijeka, bio je najprije za 4 jezika (latinski, jevrejski, grčki i talijanski), a onda čak za 11 jezika (pored spomenutih i za: francuski, njemački, flamanski, španjolski, poljski, mađarski i engleski)¹. Fausta Vrančića *Dictionarium quinque... linguarum* (Venezia 1595)

¹ Vladoje Dukat, Izvori Belostenčeva „Gazophylactum latino-illyricum“ Rad JA 227, 83.

za pet jezika: latinski, talijanski, njemački, ilirski i mađarski; Mikaljin (Blago jezika slovinskog) za tri: slovinski, talijanski i latinski; Della Bellin (Dizionario) za tri: talijanski, latinski i ilirski; Jambrešićev (Lexicon) za četiri: latinski, ilirski, njemački i mađarski. I drugi slavenski rječnici su mnogojezični: ruski (Lexikon trejazyčnyj) je slavenski, grčki i latinski; poljski je također trojezičan: poljsko-latinsko-grčki; a češki je četvero jezičan: češki, latinski, grčki i njemački.

II

Kad se govori o ruskim riječima u Stullijevu rječniku, potrebno je istaknuti, da je Stulli upotrebljavao za svoj rječnik *Glagolski brevijar* (kratica: Br. gl.) i *Glagolski misal* (Mis. gl.), u kojima ima utjecaja crkvenoslovenskoga jezika. Utjecaj ruskoga jezika književnoga, kakav je on bio u XVII. i XVIII. vijeku (a on je bio ruskoslovenski), bio je znatan za Srbe preko crkvenih knjiga. To je sasvim razumljiva stvar i opće poznata. Ali se taj ruski utjecaj vršio i na Hrvate preko crkvenih knjiga glagolskih toga vremena).¹ Glagolaške crkvene knjige do toga vremena bile su pisane hrvatskoslavenskim jezikom, tj. hrvatskom recenzijom staroslovenskoga (starog crkvenoslovenskog) jezika sa više ili manje primjesa narodnoga jezika (čakavskoga dijalekta). Takvi su i prvi štampani misali (u Veneciji 1493. god. i u Senju 1494. god.). Šimun Kožičić unosi u svoj *Misal* (1531. god.) još više narodnih, čakavskih riječi. Kada su od protestanata oduzeta glagolska i ćiriliska slova i Rimska propaganda preuzela brigu za štampanje crkvenih knjiga za hrvatske glagolaše, onda je franjevac Rafael Leaković redigirao *Misal* (1631) uz pomoć i sugestije ruskoga episkopa Metodija Terleckoga, koji je radio na uniji istočne i zapadne crkve među Slavenima, a u to se vrijeme nalazio u Rimu. Da bi Levakovićev *Misal* bio što pristupačniji i drugim Slavenima, trebalo je da se jezik njegov što više približi slavenskom jeziku, a to je značilo crkvenoslovenskom jeziku ruske redakcije, tj. ruskoslovenskom. Tako je u tom *Misalu* došlo do mješavine jezika ruskoslovenskog i hrvatskog. A *Misal* Matije Karamana (iz 1741. god.) po jeziku je ruskoslovenski, tj. jezik ruskih crkvenih knjiga XVIII. vijeka. Matija Karaman bio je u Rusiji, gdje je stekao uvjerenje, da je taj ruski crkvenoslovenski jezik pravi (slavenski) jezik, zato ga je uzeo redigujući *Misal*. Kod Rusa je takvo mišljenje bilo u to doba opće. Ono je mišljenje i izdavača *Leksikona trojezičnoga*, koji svoj jezik nazivaju „slavenskim“ (ne slavjanskim). Iz njega je Stulli uzimao ruske riječi (kratica: Lex. r.).

¹ Šurmlin — Bosanac. Čitanka iz književnih starina. Zagreb 1923, str. 29—31.

Iako i Stulli ima (u drugoj knjizi svog *Rječosložja*) naziv za jezik „slovinski“ (slovinsko-italijansko-latinsko), njegovo se shvaćanje, pa prema tome i obradba, razlikuje od *Leksikona trojezičnoga*. Polykarpov i njegovo „klevretstvo“ (izdavači Leksikona) bili su uvjereni, da su konstruirali protoslovenski, pravi slavenski jezik („из разныхъ книгъ присобравше славенское свойство въ подобающий чинъ положихомъ, егоже прежде не бѣ гдѣ видѣти толико пространно“)¹. Oni su vjerovatno držali taj „slavenski“ jezik za opći slavenski, jezik svih Slavena. Stulli, istina, govori o „slovinskom“ jeziku, ali on razlikuje slavenske jezike: ilirski, ruski, rusinski, poljski i češki. „Slovinski“ je njegov rječnik po tome, što ima (ili bar treba da ima) riječi iz svih slavenskih jezika, koji su i onako vrlo slični i zato lako razumljivi. Karakteristično je, da Stulli u svom talijansko-ilirsko-latinskom rječniku (*Vocabulario*, Dubrovnik 1810), kad navodi značenje talijanske temeljnice, navodi ne samo „ilirske“ riječi, nego i ruske, i češke, i poljske (?) riječi, dakle sve slavenske riječi, koje ima kao temeljnice u „Rječosložju“. I to navodi te slavenske riječi bez naznačivanja, koja je iz ruskoga, koja iz ukrajinskog, koja iz češkog, koja iz poljskog (?) jezika, nego ih sve navodi kao „ilirske“ tačnije: slavenske. Očevidno je to učinio uvjeren, da će svaki „Ilir“, i više još svaki Slaven razumjeti svaku riječ.

Za potvrdu tome navodim nekoliko primjera.

Cacciare, — loviti itd. *Cacciare fuori*, — izbijati, izrjejeti, vibivati; *pellere*, ejicere. Od te tri riječi „ilirska“ je *izbijati*; za druge dvije kaže Stulli u „Rječosložju“ da su iz *Lex. r.*: *vibivati*, *Lex. r. V.* *izrjejeti*, a s. v. *izrjejeti*, *Lex. r.* *cacciar fuori*, *extrudere*, *Lex. r.* ima: *выбиваю зри изрѣяю*, *evolvo*, *emolior*; — *изрѣяю* ... *extrudo*.

Campestre } — poljski, poljanski, poljan, selan, ljadini, stepan o stepni
Campestro } polevi; *campestris*. U „Rječosložju“ s. v. *poljanski*, v. poljan; *poljan*, *Syl.* (tj. iz češkoga rječnika)... *campestris*; za riječi: *selan*, *ljadini*, *stepni* i *polevi* kaže sam da su ruske. U *Lex. r.* zaista ima: *сѣльный*, *сѣлскый* ... *rusticus* ... *rusticanus*; — *лядинный* ... *campestris*; — *полевый* ... *campestris*, *agrestis*; *степный* ... *campestris*. Ostala bi kao ilirska riječ samo *poljski*.

Eletto, — izabran, obran, odabran, probran; razabran, zbran, izabiran, odabiran ec., oborit, izborit, izboran, izvoljen, uzet, biran, soizvoljen, viboran, vibran; *electus*, *delectus*. *Per predestinato*, *V.*

¹ *Лексиконъ трязычный*. Москва 1704. (u predgovoru).

Posljedne tri riječi priznaje u „Rječosložju“ da su ruske, a u Lex. r. ima сонзвѣльный, вы’бранный зри избранный; — вы’борный тóже.

Elevare, innalzare, — dići, dignuti, dvignuti, uzdignuti, uzvisiti... podjemnjati, privoznošiti, zdigivati, ... vzdjejati, vozvedsti, vozvožditi; extolere, evehere. Od tridesetak navedenih riječi većina bi mogla biti i ruska, a za nekoliko njih i kaže da su iz ruskoga rječnika. Tako ima Lex. r. ove riječi: воздѣ’яный... elevatus, elatus; — возвождý... elevo, extollo... Stulli u „Rječosložju“ kaže da su iz Ruskoga rječnika: *privoznošiti*, Lex. r. v. priuznjeti (a prije te riječi ima „ilirsku“ riječ *priuznositi*); — *vzdjejati* nema u „Rječosložju“, ali ima *djejati*, Bukvar ruski, v. djelati; — *vozvedsti* nema, ali ima *vozvedenje*, Lex. r. elevatio; — *vozvožditi*, Lex. r. elevare, erigere, attoller.

Gatto, — mačka, kotka, feles vel felis. U „Rječosložju“ s. v. *kotka* v. mačka, a ne kaže, da je Lex. r., gdje ima кот, catus, felis.

Giovane, sust. — mladić, mladac, mlad djetić, podraslić, mladoljetnik, mladjenac, junii, mladenčik, junok, mlodec, mladica; juvenis. U „Rječosložju“ označuje kao ruske: *junli*, *junok*, *junoš* — Lex. r. v. mladić; — *mladenčik*, Lex. r. V. mladić. A Lex. r. ima юноша (ne *junoš*, kao što je u „Rječosložju“) ... adolescens, tener, зри отрок; — юный тóже; — млáдэнец... infans; — малодэц, юноша... adolescens.

Uomo, — čovjek, čelovjek, muž, muška glava, čilovjek, človjek; homo vir. Riječ *čelovjek* označena je u „Rječosložju“ kao ruska: čelovjek, Lex. r. V. čovjek, u Lex. r. je человек... homo. — *človjek* bi mogla biti i „ilirska“ (slovenski je *človek*); u „Rječosložju“ je *človjek* etc. v. čovjek etc., Lex. r. nema tog lika; — *čilavjek* nema ni Lex. r. ni „Rječosložje“. Ako nije štamparska griješka, bit će da je zabilježeno time izgovor ruskoga zatvorenog (uskog) *e* (če-lovjek); da li je to opravdano ili nije, to je drugo pitanje.

Vidjeli smo, da ima i pokoja češka riječ; a poljske riječi valjalo bi utvrditi. Vidjet ćemo, da se u „Dizionariu“ ponavljaju i pogreške iz „Rječosložja“. No za nas je važna činjenica, da se općim slavenskim riječima, bez dijeljena na ruske, češke, „ilirske“, objašnjavaju talijanske. Ta činjenica potvrđuje već ranije istaknutu tvrdnju, da i Stulli piše rječnik slavenskog (slovinškog), a ne samo „ilirskog“ jezika.

III

Pogledajmo sada, kako se Stulli poslužio svojim izvorom, „Leksikonom trojezičnim“ i kako je postupao sa slavenskim riječima toga „Leksikona“.

Potrebno je učiniti nekoliko općih napomena o Stullijevu odnosu prema ruskom (i crkvenoslavenskom) jeziku i pismu.

Riječi, koje su u Lex. r. po vitacizmu sa ćirilskim *b* pretvara u latiničko *b*, po betacizmu: алабастр — alabastar, Сувілла — Sibilla; abba ostavlja sa *v*: avva, Lex. r. V. opat; — simbol, Br. gl. (simvol nema!), barbar (Lex. r. варвар варваризм).

Početno *e* transkribira u *je* —: ёли — jeli, Lex. r. V. jedva; еліко — jeličko V. koliko; ёлевый — jelevi v. jelov, елѣй — jelei v. ulje, едіный — jedini i dr.; ipak ima ezero V. jezero.

Slovo щ čita št (ne šč): будущий — budušť, ušti, Lex. r. V. buduć; бубенщик — bubenšťik, Lex. r. V. bubanjik (tj. bubnjar); мощь — mošt V. moć, ночь — pošť V. poć, клещá — klešta V. kješta, немоощен — nemošťen V. nemošćan, каменщик — kamenšťik, V. kamenosjećas; смущаю — smušťati V. smutiti, священник-svjaštenik etc; V. svećenik, умерщвлѣти — umeršťvljati, умерщвлѣние — umeršťvlenie, i drugi.

Konsonante ispred palatalnih vokala i mekoga znaka ne palatalizira, nego transliterira ćiriliska slova u latinička bez znakova ъ i њ: jeli, jelovi, golen v. goljen, jeleni V. jeljenski, ognen v. ognjen, ognište Lex. r. V. ognjište, lošađ v. konj, polevi v. poljski, slezen v. suzan, unši... melior, valek, ka... cylindrus, umenšati, i mnogi drugi primjeri.

Ćirilsko б u pravilu predaje sa *je* (nikada sa *lje*); kamenjeti Lex. r. V. skameniti se; sjemja, Lex. r. V. sjeme; smjeť, ehi, Lex. r. V. smion; smjeјati se, Lex. r. V. smiati se; snježiti, Lex. r. ningit; snježan, umjerјati, vladјeti V. vladati, i mnogi drugi.

Glagolske imenice na — *ue* predaje sa — *je*: prozvanje, soćinjenje, soćlenenje itd.

Deminutivi ruski na — *ok* i *ek* nisu uvijek jasno oznaćeni, da imaju nepostojano *o*, a ponegdje se vidi, da je *o* u genetivu saćuvano: bratonok, oka, Lex. r. V. bratanac: pesok, oka, Lex. r. V. pjesak; porosonok, a; porošok, a; platoćnik, platok, a, i dr.; kod drugih takvih rijeći oznaćeno je jasnije to nepostojano *o*: golubok, ka; gorbok, ka; gorodok (šćampano: gorodak), ka; gortok, ka; podarok, ka; porјadok, ka, valek, ka, Lex. r. cylindrus, i tako mnogi drugi.

Pridjevi na — ий obično su dati sa *ii*, a pridjevi na — ый dati su na konsonant i na *-i*; ali u tom nije konsekventan; na pr. сѣрый — siriī, а сѣний — sini, собачий — sobačii V. pasii (песий), силный — silni (štampano: silini), снѣжный — snježan, еžni; смѣшный — smješan, ešni itd.

Glagole daje u infinitivu, prezentu i perfektu, a u „Leksikonu trojezičnom“ su dati u 1. licu singulara живѹ — živjeti, ivem iviosam. Kod ruskih i crkvenoslavenskih prezenta glagola na-*i* (IV. vrste glagolske, po Miklošiču) ne postavlja uvijek pravilno infinitiv; po o tom vidi dalje.

Uzet ćemo najprije riječi, koje su crkvenoslavenske i za „slavenski“ jezik *Leksikona trojezičnoga* i za „slovinski“ (i „ilirski“) jezik *Rječosložja*, te ih Stulli ne navodi kao ruske:

азъ (... я... ego)	az, Mis(al) gl (agolski) ... ego
аѣръ, ваздухъ (... aer)	aer, Br(evijar) gl(agolski)... ajer, era, m. <i>aria</i> , aer
аѣрный (... aereus)	ajeran, erni, a, o, <i>aereo</i> , aereus.

Riječi: *ajer* i *ajerni* uzete iz dubrovačkoga govora, zato Stulli ne, navodi odakle mu, a ne označuje ih, opravdano, ni kao ruske riječi.

аероходникъ (. . aerivagus)	aerohodnik, Lex. r. qui per aera vagatur
-----------------------------	---

аеросмѣсный }
аерошарный }
аерошѣстью }

nema Stulli

нѣма Lex. r.

ajeromjerje, Lex. r... barometrum

Uzmimo riječ *ad* i njene derivate i kompozite, naći ćemo, da prema

Leksikone trojezičnom:

адъ, ὁ ἀδης, infernus

нѣма {

адскій, ὁ καταχθόνιος, infernalis

Stulli ima:

ad, Mis. gl... locus inferior

{
adan, adni. Lex. r... infernus
adi, adā, m. pl... inferni
adjè, Br. gl. V. ad (coll od ad)
adnèv, Br. gl. V. adski
adov } Br. gl. *infernale*,
adski } infernus

Samo kod riječi *adan* (*adni*) rečeno je, da je iz Lex. r., a upravo ona nije odande. Za tu riječ kaže Daničić u ARj (=Rječnik Jugosl. akad.

u Zagrebu) (s. v. adni), da je ima u rječniku „Stuličevu (u kom ima nominalno *adan*)“, a ne kaže, da je iz Lex. r., nego ima četiri primjera iz hrvatske književnosti XVI i XVII st. (tri iz Budinićeve „Summe“ i jedan iz Kavanjina). Od dvije riječi, koje su zaista u Lex. r. (адъ, адскіѹ), obje su u glagolskim crkvenim knjigama: Misalu i Brevijaru.

Od riječi *basna* i njenih složenica
u Lex. r.:

баснослѳвие
баснослѳвно
баснослѳвство
баснослѳвецъ

баснослѳвлю
баснь

Stulli ima

sve te riječi s naznakom da su
iz Lex. r.

basnosloviti, im, Lex. r.
basna, Br. gl. . . fabula
basnoslovan, fabulosus

Za riječ *basna* kaže Daničić u ARj., da je Stulli krivo postavio oblik (treba *basan*, *basni*, f. kao u Lex. r.); — riječ *basnosloviti*, *fabularsi*, ima i Daničićev *Rječnik starina* s primjerom: Пльтьски мудрьць баснослови (Glasnik 10,247); a u Stullija je iz Lex. r.; — riječ *basnoslovan* (*basnoslovni*) valjda je Stulli sam stvorio prema prilogu *basnoslovno*, jer ga ARj. nema (ali ima *basnovit*, *fabulosus*).

Kod riječi od osnove *bdjeti* Stulli ni za jednu ne kaže, da je iz Lex. r., iako ih tamo ima dosta:

бдѳтельный	bditeljan, teljnji, Br. gl. vigilandus
бдѳтель	bditelj . . . qui vigilat
бдѳтельно	bditeljno, V. bdjeljivo
бдѳю	bđiti, Lastrić; bdjeti, Š. Menčetić, vigilare
бдѳ'ніе	bdjenje, Mis. gl.; bdenje, Palm. V. bdjenje
бдѳщій	bdeć, eći, Kemp. vigilans, sollicitus

I još jednu komparaciju da izvedemo riječju *knjiga*:

knjiga, Bukv. rus. <i>libro</i> , Još. <i>Studio, dottrina, letteratura</i> , Bel. — Bel. <i>carta, lettera</i> ; liber, studium, doctrina, litteratura, charta, papyrus, epistola, litterae-rukovet knjiga . . . knjige svjedočne-knj. zapisnaja, Lex. r. <i>tavolette de scrivere</i> , pugillaris-knj. podenaja, Lex. r. V. dnevnik-knj. goròdskaia, Rusin. bibl. <i>protoc-</i> <i>colo</i> , formularum liber auctoritates	u Lex. r. кнѳга, ѳ βιβλος . . . liber
---	--

knjigaonica, Bel...	bibliotheca	
knjigaonik, Bel.	bibliothecae prefectus	
knjigarnica...	chartaria officina	
knjigār	} librorum propola	
knjigārnik, Bel.		
knjige. igā, Đorđić...	volumen, codex	
knjigōč, Br. gl.	literatus, scriba	
knjigōčija, Br. gl.	auctor, librorum scriptor	
knjigočinac V.	knjigočija	
knjigohranilište	} книгохранѣлище... bibliotheca	
knjigohranilištvo		
knjigohranilnica, Mis. gl.		
knjigohranitelj, ělja, Lex. r.	книгохранѣтель... custos librorum	
knjigoljubovnik		
knjigonōša		
knjigopečat, knjigopečateljni		
knjigopečatnica, Mis. gl. V.	knjigopečatnište	
knjigopečatnište,	typographia	
knjigopečatnik, Br. gl.	typographus	
knjigopisānje, Lex. r.	libros conscribere	книгописāние... librorum scriptio
knjigopisatelj	} V. knjigočinac	книгописāтель... librorum scriptor
knjigoplsec, Lex. r.		книгописец тоже
knjigopomoćnik		
knjigopomnik		
knjigoprodavec, Lex. r.	librapola	книгопродавец... librorum venditor
(dalje dolazi nekoliko složenica)		
knjigovlagalište Lex. r.	} V. knjigohranilnica	книговлагалище... bibliotheca
knjigovlagalištvo		
(i opet mnogo složenica, među njima i ove:)		
knjižnrvalište	} gimnasio, gymnasium	
knjižnrvalištvō		
knjižnrvalitelj, ěljni,	gimnastico, gymnasticus	
knjižnjičār V.	knjigār	
knjižnoskūp	} academia	
knjižnoskūpština		
knjižnozbdōran	} academicus itd.	
knjižnozbdōrnik		

Ukratko, prema 8 riječi u vezi sa *knjiga* u Lex. r. Stulli ima 77 riječi u svom „Rječosložju“. Na tom se primjeru ujedno vidi i to, koliko je Stulli bogatiji od „Leksikona ruskoga“ (Lex. r.).

Kako vidimo iz nekoliko navedenih primjera iz „Rječosložja“ i Lex. r., Stulli navodi kao „ilirske“ one riječi, koje dolaze u kojem „ilirskom“ rječniku, kojoj knjizi, pa čak i u glagolskom Brevijaru i Misalu, ako se i nalaze u „Lex. r.“ i mada bi mogle biti i ruske (ruskoslovenske) riječi. Takve su riječi

u Lex. r.	a u Stullija:
азъ ... я ... ego	az, Mis. gl.
аеръ, въздухъ	aer, Br. gl.
алавастръ	alabastar, kami prozračni, Br. gl.
алчущій	alčuč, čuci, Mis. gl. V. lačan, gladan
апостолскій	apostolski, Della Bella
ароматъ	aromat, miris, vonji, Br. gl.
аще	ašte, Br. gl. (... si)
баба, отца или матери	baba, Br. gl.
маѣи	bagrjanica, Br. gl.
багрянѣца	bdičeljan, čeljni, Br. gl.
бдѣтельный	bdenje, Palmotič; bdenje, Mis. gl.
бдѣнїе	bezčastan, Br. gl. ... infelix
безчѣстнїй	goljen, ena, m. Gundulič } ... crus
гблѣнь	goljen, emi, f. Della Bella } etc
	goljen etc. Lex. r. V. goljen } etc
емлю'	jemljati, jem. Della Bella } V. jemati
	jemljati, jem. Lex. r. }
юзникъ	juznik, Br. gl. ... vincetus, captivus
каряъ рыба	karp, riba, Mikalja, ... caprana, cyprinus
кила болѣзнь	kila, Habdelič, hernia
кѣвотъ зри ковчегъ	kivot, Mis. gl. ... arca; Br. gl. kivot uvjètni
клеврѣтъ	klevrèt, èta, Mis. gl. ... comito, sodalis
купно, вмѣстѣ	kàpno, Br. gl. ... simul, una simul, conjunctim
лѣто, годъ	ljeto, Mis. gl. ... aestas, annus
лѣто, часть четвертая	ljeto, Palmotič, ... aestas
гбда	madèž, èža, Della Bella ... naevus
мадеж зри лишай	obùca, Mikalja, ... calceamenta
обуци	pàlica, Br. gl. l. baculus
пáлица	

погуба... зри губител-	poguba, Đorđić }	} ... jactura, ruina i mn. dr.
ство или погубель	pogub, Br. gl.	
падѣжь, паданіе... casus	paděž, ěži, Br. gl....	ruina, casus
пáмьятъ... memoria	памјат etc. Mis. gl. V.	pamet
повечѣріе (... post coe-	povečerje, Br. gl....	completorium
nam preces)		
історія, повѣсть ¹	povjest, povjěstje, Mateić,...	naratio, historia i mnoge druge.

Kad su riječi zajedničke, samo im je koja (fonološka ili morfološka) crta posebna, onda se kod ruskog lika takve riječi Stulli poziva na Lex. r., ali za značenje upućuje na „ilirsku“ riječ (sa „V.“ tj. vidi).

a) Riječi su praslav. њр. њр. њл, њл: *brevno*, Lex. r. V. *brvno* (Lex. r. *бревнó* зри *бервнó*), *krovav* V. *krvav* (крово́вый), *molnija* V. *munja* (мо́лния) *pervi*, *pes* etc. V. *prvi* (пе́рвый); *polni* V. *pun* (по́лный); *polniti* V. *puniti*, *smerd* V. *smrad* (сме́рд зри сме́рд), *smerkati se* V. *smrknuti se* (сме́рка́ется), *slezan* etc. V. *suzan* etc. (слéзный), *userdan* V. *usrdan* (усе́рдный), *želč*, *želčan*, V. *žuč* etc. (желчь, желчный);

b) Riječi s polnoglasijem: *golod*, Lex. r. *glād* (Lex. r. *има глад*), *golos* V. *glās* (глас), *goroh* V. *grah* (горо́х), *gorod* V. *grād* (гра́д), *korōsta* V. *krasta* (кра́ста), *korōva* V. *krava* (кра́ва), *kolos* V. *klās* (клас), *molodec* V. *mlādac* (младе́нец и младе́ц), *moloko* V. *mljěko* (млекó; малокó зри млекó); kod riječi *molotilo*, Lex. r.... *tribium* ne kaže „v. mlat“, a ima tu riječ u „Rječosložju“ (Lex. r. *има: малотило*, *цеп.... tribulum*, *tribula*; *молоток* зри *млат*; s. v. *млат... malleus*); *mogoz* V. *mraz* (мраз), *polōtno* V. *plātno* (платнó зри платнó), *porog* V. *pråg* (праг), *poroh* V. *prāh* (поро́х, прах), *porošok* V. *prašak* (порошóк), *soloma* V. *slama* (солóма), *solono* V. *slano* (слано, со́лоно), *solovei* V. *slavič* (салове́й), *soroka* V. *sojka*, *srebro* (сребро́) i druge takve riječi.

c) Riječi sa nepostojanim *e*, *o* (od њ, њ): *bratec*, Lex. r. V. *bratac* (бра́тец), *jarem* V. *jaram* (яре́м), *kotel* V. *kotao* (коте́л), *krotok* V. *krotak*, *lokot* V. *lakat*, *lož* V. *laž*, *nogot* V. *nokat* (но́гот), *sinok* V. *sinak* (сино́к), *son* V. *san*.

d) Rusko *я* (od praslavenskog *ja*) transkribuje sa *ja* i upućuje na *e*: *bremja*, Lex. r. V. *breme*; *vimja*, *plamja* i *plemja* nema, ali ima: *plamjanica* i *plamjanik* (u značenju *neptis* i *nepos*); mj. *tjemja*

¹ Dalje pišem ruske riječi bez tvrdog znaka.

ima tjama, e, f, Lex. r. tjame, ena, *cranio*, sinciput (da je štamparska pogreška vidi se po tom, što u abecednom redu dolazi iza *tjelđvno*; dakle treba: *tjemja*, Lex. r. V. *tjeme*); *vrjemja*, e, f, Lex. r. i *vrjeme*, ena, — 1. *tempo*, *tempus* itd.; *sjemja*, e, f, Lex. r. i *sjeme*, ena-*semen* itd.; *svjat.* *svjatiti*, Lex. r. V. *svet* etc., *svjazan* V. *svezan* i mnoge druge.

e) Ruske riječi sa drugim ruskim fonetskim osobinama: *ezero*, Bukv. lat. V. *jezero* (эзеро), *raguba* Lex. r. V. *roguba* (погуба зри губителство или погибель); *prjaža* V. *pređa* (пряжа, нити), *goskoša* V. *gaskoša* (роскошно живу зри раскошно живу; раскошный зри сладострастный), *nemošten* V. *nemočan* (немощен зри недужный), *pošt* V. *poć* (нощ), *poštiti* V. *poćiti*, *graždanin*, *graždanka*, *građanin* etc. (гражданин), *graždanski*, *graždanstvo* V. *građanski* etc.; *meža* Lex. r. ... *limes* (межá ... limes), *meždu*, *Jambrešić* V. *među* [nema u *Jambrešića*, nego je s. v. *inter*, *međ*, *među*, *međj*, *oposred*; u hrv. dijelu: *međj*, *među*] (Lex. r. *meždý*, *mežь* и *промежь* ... *inter*); *gospoža*, Bukv. lat., *gospožda*, Mis. gl. — V. *gospođa* (госпожа дому ... *hera domus*, *госпожá* ... *domina*, *dominatrix*), *pogaždati* V. *pogrditi*, *pogaždatel* V. *pogrditelj*, *pogaždenje* V. *pogrđa*; *smjel*, Lex. r. V. *smion*; *smjelo* V. *smiono*; *smjèjati* se V. *smiati* se.

Tako slično radi Stulli i kad je razlika u sufiksima (formantima); *par.* *bratski*, *bratstven*, Lex. r. V. *bratinski* (братский, братственный), *bratstvovati* V. *bràtiti* (братствую), *bremjani* V. *bremenit* (бременный), *drevjani* V. *drven* (древяный), *jelevi* V. *jelov*, *korenovat* V. *korjenast* (кореноватый), *korenist* V. *korjenast* (кореноватый), *poštestvovati* V. *poćevati* (ноществу), *paločka* V. *paličica* (пáлочка), *rokušenje* V. *rokušaj* (покушение зри искушение), *polivati* V. *politi* (поливаю), *porosenok* V. *praščić* (поросенок), *poljeti* V. *potiti* se (потѣю), *roški* V. *rogač* (рошкй, рожщцы плод), *sosok* V. *sosec* (сосец ... *mamma* ... *uber*) i druge slične riječi.

A slično je postupanje i sa riječima, koje počinju prefiksima ruskoslovenskog lika.

a) prefiks *so-*pretvara se u *sa-* ili *s-*: *sozrjeli* Lex. r. (созрѣлы) V. *sazrio*, *soderžati* V. *sadržati* (содержу), *sokrvnik* V. *sakrvnik*, *sokraštati* V. *skratiti* (сокращаю), *sokrit* V. *sakrivèn* (сокрытый), *sokriti* V. *sakriti*; *sojuzan* V. *zavezan* (союзный); *sošivati* V. *sašiti* (сошиваю зри шиваю), *sopredi* V. *sprid* (сопредй);

ili u *su-*: *sosjèdstvo* V. *susjedstvo*;

ili ga zamijenjuje drugim kojim prefiksom ili prilogom „zajedno“, „skupno“: *sostreljati* V. *ustrjeliti*, *sozuti* V. *izuti*; *sodjeistvitelj* V.

zajednodjelovac, sodjeistvje V. skupnodjelovanje, sodjeistvorati, so-djelovati V. skupno djelovati;

ili ispušta so-: soizganjati V. izgòniti, soutverždati V. utvrditi; sozvjezdje V. zvijezda;

ili mijenja glagol ruski sa „ilirskim“, a so je s: sokrušati V. smrviti, sokrušiti V. smrsiti;

ili, najzad, stavlja u ruskom liku, pa tumači grč. i lat. ili upućuje na srpskohrvatsku riječ: soglasje Lex. r. ... consonantia, concordia; sojuz ... amplexus; soizhožditi ... una, simul egredi; sojuznik V. pobornik; soglasovati V. soglašati (a tamo: Br. gl.), souvještavati V. nagovoriti, soizčišljati V. uzbrojiti;

b) prefiks roz- pretvara u raz- (što je kod mnogih riječi već učinio i Lex. r.): rosčesivati Lex. r. V. raščešljati, rosol V. rasòlje, rosòdnik V. rasòdnik, roskrivati V. razkriti, rospečativati V. razpečatiti, roziskivati V. raziskati;

rijetko je drukčije: roshodnik trava V. neven, rospis... index, rozštepljati V. razkinuti,

c) prefiks i prijedlog v-, vo- sasvim opravdano pretvara u srpskohrvatsko književno (štokavsko) u-: vo, prep., Lex. r... in (u Lex. r, во i въ, предлог), vočelovječiti se V. učovječiti se, vlijen V. uliven, vlagalište V. ulagalište, voprošenje V. uprašanje, voprošati V. uprašeti, vostati V. ustajati; jednako tako postupa i s crkvenoslovenskim riječima s tim prefiksom: voploštenje Br. gl. V... učovječenje, vopultjenje Br. gl. V. uputjenje;

i v- koje nije prefiks prelazi u srpskohrvatskomu u-, pa je tako i u Stullija: vnuk Lex. r. V. unuk; nema vdova, vtorì, vtornik, a ima za unùk, unùka, unučec, uniček, unučić da su iz Lex. r.; no u Lex. r. ima samo внýка, внук i внýчек;

ili ostavlja vo-: vodružati... figere, infigere (водружáю), vodvorenje... domicilium, habitatio; voognjati... ignem accendere; vopolčati... castramentari; voprosac (dem. od vopros); voprositèlj.. interrogans.

d) prefiks i prijedlog voz- je uz-: voshištati Lex. r. V. uzhitati, voshoditi ò voshožditi V. uzhoditi, voskipjeti V. uskipjeti, vosplàmiti V. uzplamiti, voždeljeti V. uželjeti, vozduh, vozdušan V. uzduh etc., vzdvignuti etc. V. uzdignuti etc., vozglavje V. uzglavje, vozletati V. uzletati, vozljubiti V. uzljubiti, vozmožan V. uzmožan, vosklicati V. usklikòvati, i druge slične riječi. Isto tako postupa i sa crkvenoslovenskim riječima toga tipa: voskresnuti Mis. gl. V. uskrsnuti, vozvapiti etc. Mis. gl. V. uzvápiti, voprositi Br. gl. V. uprašati.

Ili zamjenjuje *voz-* kojim drugim prefiksom: *voshvaljati* Lex. r. V. pohvaliti, *vospitati* V. napitati, *vostòk* V. istok, *vostòčan* V. istočan, *voztorgati* V. iztrgnuti, *voztrojati* V. raztròiti;

ili upotrebljava isti glagol bez prefiksa: *vooružati* etc. V. oružati, *vozdjelati* V. djelati, *vozeležati* V. ležati, *voznicati* V. nicati;

ili, najzad, ostavlja ruski lik, koji tumači talijanskim i latinskim jezikom: *voskresati* ò *voskrešati* Lex. r... , a *mortuis excitari*, *vosklicatelj*... *jubilans*, *vosperjati*... *alas expendere*, *vospreštitelj*... *objugator*, *reprehensor*: *vospreštati*... *objugare*... *reprehendere*; *vospleskati*... *applaudire*, i drugi slični primjeri.

e) Prefiks *vy-* redovno je pravilno dan sa *iz-*: *vihòd* Lex. r. V. *ishod*, *vihožđiti* V. *ishoditi*, *vikivivati* V. *izvrći*, *vikladati* V. *izlagati*, *vikup* V. *iskup*, *vilagati* V. *izlagati*, *vilivati* V. *izljevati*, *vimazati*, *vimišljati* etc. V. *izmazati* etc., *vinisl* V. *izmišljenje*, *vipisatelj* V. *ispisalac*, *vipisati* V. *ispisati*, *vipivati*, *viplivati* etc. V. *izpivati* etc. itd.

Ih je dan kojim drugim prefiksom: *vihvaljati* V. *pohvaljati*, *vipihivati* V. *opuhati*, *vikupiti* V. *sküpiti*, *vislušivati* V. *uslišiti*, *vismatrzati* V. *razmotrzati*, *vistrizati* V. *ostrizati*, *vistavljati* V. *predstavljati*, i dr.;

Ih ih objašnjava talijanskim i latinskim riječima: *vihòdec*... *excursor*, *vikivati*... *clamare*, *vikopivati*... *effodere*, *vilamivati*... *effringere*, *vilažiti* V... *proscipere*, *vinimati*... *excipere*, *viražati*... *exprimere*, i dr.

Ruske i ruskoslovenske riječi, naznačujući da su iz Lex. r., prebacuje Stull na „ilirske“ s uputom „V“, (vidi). Tako je među mnogima i kod ovih riječi: *ag* Lex. r. V. *ah*, *alčušti* V. *lačan*, *glādan*, *baraban* V. *bubanj*, *brozda* V. *uzda*, *čulki* V. *obuća*, *durak*, *ūrka*, V. *bezumnik*, *golen* etc. V. *goljen*, *kabak* V. *krčma*, *opàš* V. *rep*, *pahār* V. *orač*, *pahòtnik* V. *težak*, *pahòtnica* V. *težačica*, *pora* V. *vrjeme*, *porča* V. *otrov*, *povinoviti se* V. *podložiti se*, *pravitelstvo* V. *uprāva*, *prèlest* V. *privara*, *priljèžan* V. *pomnjiv*, *smežan* V. *susjedan* (u Lex. r. ima *смежныя*... *confinis*, *смежность* зри *сосѣдство*), *šagati* V. *šetati*, i mnogi drugi;

ili postavlja srpskohrvatsku i rusku riječ jednu ispod druge, pa ih zajednički objašnjava talijanskim i latinskim jezikom ili upućuje na drugu srpskohrvatsku riječ. Od mnogo takvih slučajeva navodim nekoliko:

<i>dnevovati</i> , <i>vujem</i> , <i>Gundulić</i> } V. <i>dnèvati</i> , <i>dnèviti</i> днѣвствую
<i>dnevstvovati</i> , <i>vujem</i> , Lex. r. }

<i>jājan</i> , <i>ājni</i> } ... <i>ovatus</i> яичный (желтók)
<i>jājčan</i> , <i>ājčni</i> , Lex. r. }
<i>jajčen</i> , <i>ni</i>

osirotnjeli, Lex. r.	}	... parentibus privatus	нема
osirotnjen, èni			
ušestvovati, ujem Lex r.	}	introire, ingredi	вшѣствую зри вхожду
ušetati, ečem			
uskakati, skačem	}	V. uskočiti	ускакую зри отскакую
uskakovati, ùjem, Lex. r.			
vodonòša	}	... aquarius	водонòсец и водоноситель
vodonosec, Lex. r,			

Možemo se čuditi tome, što Stulli navodi za mnoge riječi, da ih je uzeo iz Lex. r., a one su u današnjem srpskohrvatskom jeziku obične, a bile su — bar neke od njih — poznate i prije 150 godina. Tako Stulli kaže, da su iz Lex. r. ove riječi:

bratà nec, ca, consobrinus	братàнецъ... filius ex sorore
bratec, V. bratac	брàтецъ... fraterculus
bratski	} V. bratinski
bratstvèn	
britva ... culter	брàтственный зри брàтский
bukòvina ... lignum fageum	брѣтва... culter tonsoris
crešnja V. krješva	бўковина... faginea sylva, arbor
glista, e, Lex. r.	} crv, koji se u
glist, ista, Mikalja	
	meće
golen etc. Lex. rus. V. goljen	голень... crus, tibia
ju, Lex. r. V. nju	ю... вмѣсто тую или бную
klešta etc. Lex. r. V. kješta	клящà... phorceps
pošenje, Lex. r... portatio portatus	ношѣние
nužnik, Lex. r. V. sralište	захòд нўжник... latrina, cloaca
osel, la, Lex. r. V. osò	осѣл... asinus
pakostan, Lex. r... malignus	нàкостный... infestus
na protiv, Lex. r. V. suproc	напрòтив... adversum
pravilan, Lex. r... regularis	правѣльный... regularis
prepona, Lex. r. V. pripjatje	препòна зри препя́тие
pidlog, Lex. r... praepositio	предлòг... praepositio
pidgrađe, Lex. r... suburbium	предгрàдие... suburbium
prizrio, prezreli, Lex. r. nimis	презрѣ́лый, зѣлò зрѣ́лый
maturus	

tako i druge riječi s prefiksom pre (u Stullija pri-);	
pribor, Lex. r. V. uresaj	прибор, убор, украшение
snježiti, ěži, Lex. r.... ningit	снѣжит, снѣг идет... ningit
soha, drvo rasohasto, Lex. r.	соха зри рало
pertica bifurca	соха подпорка чего
sopjel, eli, Lex. r.... flauto,	
piva; tibia	пета
svod, Lex. r...., volta; fornix	свод, свожу, свода сведение или свод
umjeren, umjerenost	умѣрение, умѣряю
vabiti, im, Lex. r.... invitare	пета
voštàn, àni, Lex. r.... cereus	пета
vjekovati, ùjem, Lex. r. v. vje-	
koviti... aeternare, perpetuare	пета
vlažno, Lex. r.... humide	влажно... humide
i još mnoge druge. Tako kaže, na pr. za riječ sve, Lex. r. tutto, omne,	
a sam navodi dvije srpskohrvatske rečenice, u kojima dolazi sve.	

IV

Očevidne pogreške baš u riječima uzetim iz „Leksikona trojezičnoga“ česte su u odnosu prema pogreškama u riječima iz „ilirskih“ djela i srpskohrvatskoga govornog jezika. Neke od tih pogrešaka jesu ili bar mogu biti štamparske, ali većinom su stvarno pogreške jezične. One su proizašle iz krivoga čitanja štampane crkvene ćirilice ili krivoga prepisivanja. Mnoge od učinjenih pogrešaka nisu zapažene, jer su poređane u abecednom redu po pogrešnom glasu; na pr. *anteka* je na mjestu, koje joj po abecedi pripada, a *apteka* je opet na svom mjestu; tako i *volban* i dr. Što je još gore, neke su od tih pogrešnih riječi ušle tako pogrešno i u Stullijev „Vocabulario“. Evo jedan dio tih pogrešnih riječi:

a) Ćirilsko štampano „Б“ čitano je kao „B“ i obrnuto: *alčva*, Lex. r. V. lačnost, glād — u Lex. r. алчба; *alčvan*, vani, Lex. r. V. alčušti; *altavas*-алтабас, bračevstvo-врачевство, molotva-молотба.

b) Kursivno ćirilsko „n“ lat. „p“ prepisao je kao latiničko „n“ (ćiril. н): *anteka* Lex. r. V. ljekarnica — u Lex. r. аптека, a ima i pravilno istu riječ: *apteka*, Lex. r. V. mirisnica; *sanogi*, oga m. pl. V. obuća — u Lex. r. сапоги, a ima i pravilno: *sapoga*, e, f., *sapožnik*, V. crevljar — u Lex. r. сапожник; u riječi *anticok* čitano je „n“ mjesto „r“, a „c“ je mjesto „cs“, kako Stulli piše „č“, ili je mjesto „sc“, kako Stulli piše „š“, dakle, to *anticok* je mjesto *artišok* (isporedi u Daljevu rječniku артишок, synaga scolymus) ili *artičok*.

c) Druge različite pogreške:

- anisc (= aniš) Lex. r.... anisium — u Lex. r. аніс
baraštik — барашик (тј. баранщик)
brašnja, V. toran, a prije toga —
ima pravilno bašnja башня
bašmanik... sutor — башмáчник
bubenik... parvum tympanum — бубéчник
bratinič — братáнич
buldva, gdje je „d“ mjesto „a“ —
a „Vocabulario“ ima pravilno булавá
bulava)
cerkova V. crkva — цéрков, цéрква
csivost (= čivost). V. darovitost — očevидно треба да буде дарчи-
вость (Lex. r. нема те riječi,
ali ima Dalj s. v. дарить као
starinski riječ дáрчивый, охо-
чий дарить)
junostii V. mladostan — юностный
junoš V. mladič — юноша (нема юнош)
jelikožd V. kolikokrat — еликожды
klimšec V. klinac — клиньшек (од „нь“ izašlo „m“)
lozno. Lex. r. V. lažbeno — лóжно (зри лжіво), gdje latin.
„z“ stoji mj. današnjeg „z“,
koje Stulli piše X (loxno)
maetan Lex. r. V. sanseg — маерáн („r“ moglo se читати „t“)
ognjetati, Lex. r. premere — угнетáю (štamp. оучнѣтáю)
otvožnost, Lex. r. V. smjēnje — отвáжность
poprice, Lex. r.... stadium — пóприще (Vocabulario ima s. v.
stadio, poprište)
pripjelj, Lex. r.... accentus — (Даль: припéв, ali kao nom. act.
od припевать)
rodilnica, Lex. r. rodilja, Đordić — (Даль: родильница, gdje je ро-
luglas „ь“ dat kao latiničko „i“
rossinski, Lex. r. ruthenus — російский... rutenus, gdje je
rusko „й“ dato kao latiničko „n“
spiso, a, n. Lex. r. volumen — список (Lex. r. ima spiso sa
dodanim k: список; kako je to
k ostalo nezapaženo, Stulli je
stvorio: spiso, i to neutrum)
svjača, Lex. r. V. svjeća — свещá (Vocabulario s. v. candela
ima svjeća, svjašta; „Rječoslo-
žje“ nema svjašta, nego svjaštati)

- svjančenstvo mj. svjačenstvo — священство
 šalas, Lex. r. — шалаш
 tjama, e, f. Lex. r. — tjame, ena, n. — тѣмя, gdje su oba oblika pogrešna (treba: tjemja, ena, n. — tjemje. Vocabulario ima tjemja s. v. cranio)
 tjurina, Lex. r. V. tamnica — тюрма, тюрьма; tu je latin. „m“ pročitano kao „in“
 ušle, a, n. Lex. r. corriere, cursor — ушлец (зри беглец и беглый); tu je na kraju iz nepažnje otpalo slovo „c“, pa je načinjena imenica srednjeg roda: ušle mjesto ušlec.
 unezan, Lex. r. subitaneus — внезапный; внезапно
 u nezanju, Lex. r.
 vodništ, išti, Lex. r. V. vodan — воднистый... aquosus
 volban, olbni, Lex. r. V. voljan — вольный } gdje je po-
 volbno, Lex, r. V. voljno — вольно (зри волею) } луглас „b“
 dan kao latiničko „b“
 volštèban, Lex. r. mjesto volšeban — волшебный
 volštèbnje, Lex. r. — волшебне, a ima i pravilno:
 volšebstvo, Lex. r. V. začaranje,
 volšebstvòvati, Lex. r. V. začarati
 voprosštenje, Lex. r. V. učovječenje — воплощение
 vorožsa, Lex. r. V. čarovnik — ворожея' (зри волхв), gdje je rusko „ə“ čitano kao „s“.
 Nisu to sve pogreške, ima ih još, evo nekoliko:
 menravei, Lex. r. V. mrav — муравей, gdje je cir. „oy“ čitano „en“
 pest, ěsti, f. 1. pugnus, 2. Lex. — пещь gdje je „pest“ (pešnica) pomiješano sa „pesct“ (= pešt, пещь)
 „Vocabulario“ s. v. forno nema riječi „pest“.
 prstčati, Lex. r. V. rukavica — Даль: персчатки, перчатки
 peršatka, Lex. r. V. rukavica — Даль: перчатка
 gdje je „sc“ (š) mj. „cs“ (č)
 „Vocabulario“ ima s. v. guanto, rukavica, prstčatki (pårstcsatki)
 scisljati, Lex. r. V. csisliti, scit, scitan, scitati — sve su to riječi sa „sc“ (= š) mjesto sa „scs“ (= sč).

usus, Lex. r. V. zaludu; — treba: usue, tj. vsuje, a to ima s. v. vsuje, Br. gl. V. isprazno.

žažda, Lex. r. žaždan etc. V. željan etc. — mjesto žeđa, žedan
 žaždati, Lex. r. V. željati — mjesto žeđati; kod riječi: želja, željati
 ima pravilna značenja (tj. bez žažda, žaždati).

d) Ruske, ruskoslovenske prezente prvoga lica jednine iz Lex. ruskoga pretvara u „Rječosložju“ u infinitive tih glagola, ali ne uvijek i pravilno. Osobito se zapaža netačnost kod glagola IV. glagolske vrste (po Miklošičevoj podjeli). Evo nekoliko takvih infinitiva:

loviti, Lex. r. V. loviti	— u Lex. r. ловлю (od ловити ¹)
morožovati, V. hladiti	— „ морожу́ (морозити)
nošiti, V. nositi	— „ ношу́ (носити)
porođiti, Lex. r. V. poroditi	— породжу́ (породити)
privoznošiti, Lex. r. V. priuz- njeti	— привозношу́ (привозносити)
rašiti etc. Lex. r. V. rastjeti etc.	— ruski je taj glagol расту́ (растить)
(prezent. ne navodi kao inače)	
važditi se, svađati se	— важду́ (вадити) ва́ждуся
viždjeti, Lex. r. V. vidjeti	— ви́жду (видѣти)
zaježdati, Lex. r. V. otiti	— заезжать
vlažiti, Lex. r. V. vlažiti	— влажу́ (зри влезáю) (влáзити)
vozvožditi, Lex. r. elevare, atto- llere	— возвожду́ (возводити)
tolki (l) Lex. r. V. tući	— толку... contero; толку, толцаю, ударяю... pulso

(po svoj prilici mj. tolki treba da bude tolkti, a ruski je толку od толочь).

e) Imenice srednjeg roda — n osnova (бремя, время i dr.) u „Rječosložju“ su, jer se svršavaju na -a u nom. sing., feminina (l) -a osnova:

bremja, e, f. Lex. r. V. brene	— брѣмя (брѣмене);
breme, ena, N. Dimitrović	
čismja, e, f. Lex. r.... numerus	— чисмѣница и чѣсмѣ зри число
pismja, e, f. Lex. r. V. pismen	— пѣсмѣ (буква, литерá); s. v.
pismen, ena, n. Br. gl.	
sjemja, e, f. } ... semen	— сѣмѣ
sjeme, ena, n. }	
sljema, e, f. Lex. r. V. šljeme	— слѣмѣ, бревнó (ѣже и зри)
tjama (mj. tjemja), e, f. Lex. r.;	— тѣмѣ
tjame, ena n.... sinciput	

¹ Koliko ima infinitiva (ali ne u temeljnicu) u Lex. r., on je na тн, zato je tako i ovdje.

vimja, e, f. Lex. r. }
vime, ena, n. } mammilla (de vaccis) — ВЪИМЯ

vrjemja, e, f. Lex. r. }
vrjeme, ena, n. Đorđić } 1. tempus, 2. aetas, — время
3. hora

Vidjeli smo, da je pogrešan rod (prema tome i deklinaciju) stavio i nekim drugim ruskim riječima: spiso, a, n. (mj. spisok m.); junoš (mj. junoša), ušle, a, n. (mj. ušlec, m.) i dr.

U „Vocabulario“ nalaze se ponovljene pogrešno ove riječi: aniš (s. v. anice), baraštik (agnelletto), brašnja (s. v. torre), bašmanik (tamburo), [bulava (mazza), pravilno], crkova (chiesa), čivost (munificenzia), junosti (giovane i giovanile), maetan (majorana), ognjetati (premere), pripjelj (accento), spiso (volume), svjašta (candela: nema svjača), tjurina (carcere), ušle (corriere), volban (volontario), volbno (volontariamente), vozvožditi (elevare), vorožsa (incantantore) itd.

V

Jezik „Leksikona trojezičnoga“ (Lex. r. u Stullija) jeste ruski književni jezik, kakav je bio u doba Petra Velikoga, a on je bio ruskoslavenski u znatnoj mjeri; bar u prvom izdanju od 1704 godine. Stulli je vjerojatno imao koje novije i potpunije izdanje toga rječnika, jer on ima ruskih, i to ruskih narodnih riječi više nego što ih ima u spomenutom izdanju od 1704. god. Stulli uzima riječi iz crkvenoslavenskoga jezika i nacionalnih slavenskih jezika ne navodeći (može se reći i: ne mareći), kojemu slavenskom jeziku koja riječ pripada. Glavno je, da je „slovinska“, da je kao slavenska svakome Slavenu razumljiva; pogotovu kad su riječi iste osnove, a razlikuju se samo kojom fonetskom ili morfološkom osobinom. Ali Stulli zato dosta točno navodi, iz kojega je djela (knjige, rječnika) koja riječ. Stoga ćemo naći u „Rječosložju“, da su navedene mnoge riječi kao uzete iz Lex. rus., koje ima i u hrvatskom i srpskom djelu i u govornom jeziku, a isto tako ima riječi, koje se navode da su iz kojega hrvatskoga ili srpskoga djela, a nalaze se i u Lex. r. Izlazilo bi iz svega toga, da Stulli ne misli, da je riječ, za koju on kaže da je iz Lex. rus., zaista ruska. To je potrebno istaknuti, ako se hoće pravedno ocijeniti Stullijev odnos prema ruskom jeziku.

No mi danas bolje poznajemo, historijski i komparativno, slavenske jezike, bolje znamo, koja je riječ crkvenoslavenska a koja nacionalno slavenska (ruska, poljska, češka, srpskohrvatska), koja je osnovom zajednička slovenska, a koja specijalno ruska ili poljska itd. upravo po karakterističkim fonetskim i morfološkim osobinama,

po kojima se razlikuju slavenski jezici među sobom. Prema tome možemo i kritičnije prosuditi Stullijevo znanje i poznavanje slavenskih jezika. Ako on i ne kaže da je riječ uzeta iz „Leksikona trojezičnoga“ ruska, on je ipak taj Leksikon nazvao ruskim. Da li samo zato, što je izašao u Moskvi i što su ga izdali Rusi? No on rječnike, koji su pisani poljskim i češkim jezikom, ne zove ni poljskim ni češkim nego skraćuje prvi „Cnap.“ a drugi „Syl“, pa je tako mogao i „Leksikon trojezični“ nazvati „Pol. (ykarpov)“ ili, što bi bilo opravdanije „Lex. slav. (icum)“. Kad ga je ipak nazvao ruskim, bilo je to jamačno i zbog jezika, kojim je pisan, a taj jeste ruski. Jezik „Leksikona trojezičnoga“ jeste ruski književni jezik, kakav je bio u doba Petra Velikoga, a on je bio ruskoslovenski u znatnoj mjeri; bar u prvom izdanju od 1704 godine — kako je već rečeno. Riječi iz toga Leksikona ne razlikuju se mnogo od riječi, koje je Stulli uzeo iz glagolskog Brevijara i Misala. Ipak možemo s razlogom pretpostaviti, da je Stulli morao znati, da su ruske bar one riječi, koje nose tipične lingvistične osobine ruskoga jezika (na pr. one sa polnoglasijem: колода, молоко i sl.). On ih jednostavno prebacuje na hrvatskosrpske riječi: son, Lex. r. V. san, молоко, Lex. r. V. mljeko itd. Stulli upotrebljava govorni jezik hrvatskosrpski uključivši dubrovačke lokalizme; jezik hrvatskih i srpskih knjiga i hrvatskih rječnika, crkvenoslovenskih knjiga. Koliko god riječi ima u pojedinoj grupi riječi u tim izvorima, on njih upotrebljava. A koju riječ nije tu našao, a vidio je u Ruskom („trojezičnom“) rječniku, uzeo ju je. Često je razlika te riječi iz Ruskog rječnika samo u pojedinom glasu ili sufiksu od „ilirske“ riječi. Ako je imao već koju riječ iz hrvatskih ili srpskih izvora, pa makar i iz crkvenih (glagolskog Brevijara i Misala), nije ih uzimao iz Ruskog rječnika. Katkada se začudimo, što je pojedinu riječ uzimao iz Ruskoga rječnika, a mogao ju je znati iz „ilirskih“ izvora, poneku čak iz govornog jezika! Pokazali smo, na dva, tri primjera, kako Stulli kaže da je riječ iz Lex. r., a ona se nalazi u naših pisaca. Najzad Stulli (vidjeli smo) gradi i sam riječi, kad hoće da nađe hrvatskosrpsku riječ za latinsku ili slavensku složenicu. [Stullijev jezik predmet je posebnoga studija, kojemu se još nije pristupilo]. Prema navedenim pogreškama u ruskim riječima stičemo utisak, da Stulli nije znao ruski, odnosno nije ga dovoljno poznao. Ali je veliku važnost pridavao baš ruskom jeziku, jer je pored hrvatskih ili srpskih riječi najveći broj ruskih (ruskoslovenskih), tako da je gotovo iscrpao u svom „Rječosložju“ svoj izvor Lexicon russicum, a to je „Leksikon trejazyčnyj“. Stullijevo „Rječosložje“ moglo bi poslužiti kao diferencijalni rusko-hrvatskosrpski rječnik, u tolikom

broju ima ruskih riječi (dakako starijih). Ostaje još dosta problema, koje nam zadaje Stullijev rječnik, a koje treba detaljnijim ispitivanjem riješiti. Ni ovaj, koji smo tu rješavali, nije posve iscrpljen.

Sreten Živković

Резюме

Сретен Живковић

Русские слова в словаре Стулли

Йоаким Стулли из Дубровника, монах меньшей братьи св. Франциска, издал словарь трех языков: *Lexicon latino-italico-illyricum* (в Будиме 1801), *Rječosložje ilirsko-italijansko-latinsko* (в Дубровнике 1806), *Vocabulario italiano-ilirico-latino* (в Дубровнике 1810). Каждая часть словаря в двух томах. Автор подчеркивает разницу в названии первого языка во второй части словаря: в первом томе „Речосложья“ первый язык назван „иллирским“, во втором славянским (*slovenski*).

В Дубровнике уже с начала XVII века была распространена и популярна идея славянства. Нет ничего удивительного, что и Стулли, сын Дубровника из второй половины XVIII века, был „словин“ и писал словарь „словинского“ языка. Аппендини дал этому научное оправдание: славяне легко понимают другие славянские языки. Потому Стулли в своем словаре показывает не только „иллирские“, но и другие славянские слова: в большом количестве русские, чешских значительно меньше, также как и украинских; что касается польских слов, они почти отсутствуют.

Говоря о русских словах в словаре Стулли, необходимо подчеркнуть, что Стулли пользовался часословом и требником, в которых видно влияние церковнославянского, или, точнее, русско-славянского языка. Влияние русского языка распространялось и на Хорватов путем церковных глаголических книг того времени, когда римская пропаганда веры приняла на себя заботу о печатании церковных книг для хорватских католиков, пользовавшихся в церкви славянских языком. А в то время являлось широко распространенным мнение, что русский церковный язык и есть настоящий славянский язык. И авторы „Лексикона треязычного“ (Москва 1704 г.), источника Стулли для русских слов — Федор Поликарпов и его сотрудники — были уверены, что они создали протославянский, т. е. настоящий славянский язык; в предисловии

они написали: „Изъ разныхъ книгъ приспособавше славенское сво-
йство въ подобающий чинъ положихомъ“.

И Стулли говорит о „словинском“ языке, хотя и различает славянские языки: иллирский, русский, русинский (украинский), польский и чешский. Словарь его „словинский“ потому, что в нем есть (или по крайней мере должны быть) слова всех славянских языков, которые и так весьма схожи и потому легко понятны.

Русские слова Стулли писал латинским шрифтом. Начальное *e* он транскрибировал как *je*; букву *щ* как *št*; в согласных перед палатальными гласными и *ь* не показывал палатализацию; кирилльское *ѣ* обозначал как *je*, окончание *-ие* тоже как *-je*; в именах существительных на *-ок* не всегда ясно обозначал беглость звука *o*. Окончание прилагательных *ий* изображал как *ii*, а *-ый* как *-i*; глаголы давал в неопределенном наклонении, в настоящем и прошедшем временах.

Слова, найденные в глаголическом требнике или часослове, в „иллирском“ словаре или „иллирской“ книге, он брал из этих источников, хотя бы они находились и в „Лексиконе треязычном“ и, следовательно, являлись русскими словами. В случае слов с одними и теми же корнями, которые в русской и в „иллирской“ форме отличаются только какой-нибудь фонологической или морфологической особенностью, суффиксом или приставкой, Стулли показывал рядом с русской формой и „иллирскую“. Русские слова, не имеющие соответствий, он переводил на сербохорватский язык, или толковал вместе сербохорватскую и русскую форму итальянскими и латинскими словами.

Можем удивляться тому, что Стулли обозначил многие слова как взятые из „Лексикона треязычного“, которые во всяком случае находились и в сербохорватском.

Ошибок в русских словах находим больше чем в других. Они вкрались благодаря неправильному чтению церковной кириллицы или невнимательному переписыванию, а некоторые из них указывают на недостаточное знание русского языка. Знание русского языка у Стулли не било достаточно, но он этому языку придавал большое значение: после „иллирских“ слов больше всего в его словаре русских. Мы их находим в таком количестве, что „Речесложье“ могло бы послужить как дифференциальный словарь русского и сербохорватского языков.